KATEDRA EKOLOGII I ZOOLOGII KRĘGOWCÓW
UNIWERSYTET ŁÓDZKI

BIULETYN FAUNISTYCZNY POLSKI ŚRODKOWEJ - KRĘGOWCE -

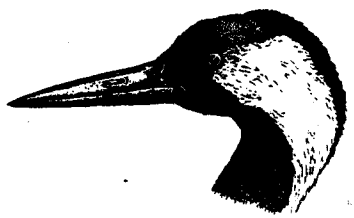

Spis treści:

Ornitologia

Streszczenia referatów wygłoszonych na V Zjeździe Ornitologów Ziemi Łódzkiej - 27 III 1999 3

Herpetologia

Piotr Zieliński, Janusz Hejduk
Płazy i gady Polski środkowej - dane z lat 1980 - 1998 ... 18

zeszyt 1 / 1999 (5)

Łódź, marzec 1999

Biuletyn Faunistyczny Polski Środkowej - Kręgowce jest pismem o charakterze informacyjnym. Biuletyn ten powstał na początku 1995 roku w celu możliwie szybkiego prezentowania informacji o aktualnie realizowanych przedsięwzięciach dotyczących fauny kręgowców Polski środkowej. Adresujemy go do wszystkich miłośników przyrody zainteresowanych poznawaniem i ochroną zwierząt kręgowych tego obszaru.

REDAKTOR NAUKOWY - ***Janusz Markowski***

ZESZYT 1/99 ZREDAGOWALI: ***Piotr Zieliński*** **i** ***Tomasz Janiszewski***

Na okładce - żuraw (*Grus grus*) - rys. *Jacek Dymitrowicz*

Niniejszym dziękujemy Jackowi za nieodpłatne wykonanie tego rysunku

Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców
Uniwersytet Łódzki, ul. Banacha 12/16
90-237 Łódź
(tel. 0 42 35-44-33)

Rzadkie gatunki ptaków obserwowane na terenie Regionu Łódzkiego w roku 1998

Tomasz Janiszewski*, Adam Kaliński*, Radosław Włodarczyk**

* Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Łódzki, ul.Banacha 12/16 90-237 Łódź
**Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, ul.Banacha 12/16 90-237 Łódź

Zgodnie z ubiegłoroczną zapowiedzią publikujemy roczny raport o najbardziej interesujących faunistycznie stwierdzeniach ptaków w 1998 r., o których informacje przekazano do kartoteki regionalnej.

Nur rdzawoszyi - Dnia 11.11. obserwowano jednego osobnika na stawie Rydwan (A. Gęgotek).

Kormoran czarny - W maju i czerwcu obserwowano dwa zajęte gniazda kormoranów w dolinie Neru w okolicach Dąbia. Sądząc z zachowania ptaków, w gniazdach tych nie doszło jednak nawet do złożenia jaj (S.Mielczarek, K.Kaczmarek).

Ślepowron - Stwierdzony dwukrotnie: jeden osobnik na stawach w Borowie 10.05. (A. Gęgotek) oraz jeden osobnik 01.08. na terenie zbiornika Jeziorsko (SO SKNB UŁ).

Czapla biała - Ptak pojawiający się głównie na zbiorniku Jeziorsko, notowany kilkakrotnie: 22.03. - 2 os. (S.Dąbrowski), 29.03. - 1 os (T. Przybyliński, S. Pluta), 16.04. - 4 os. (S.Dąbrowski), 26.08. - 28.08. - 2 os. (J.Grzybek, S.Mielczarek), 04.10. - 2 os. (T. Przybyliński, S. Pluta), 25.10. - 3 os. na stawach w Pęczniewie (T.Przybyliński, S. Pluta). Ponadto obserwowano pojedynczego ptaka 10.05 w Walewicach i jednego osobnika w dniu 18.07 na Silnych Błotach k. Gieczna (A.Gęgotek).

Łabędź krzykliwy - W okresie od kwietnia do lipca obserwowano parę lęgową na stawach Giętkowizna w gm.Parzymiechy w woj.śląskim (T.Kurzac, M. Strzałka). Ptaki szczśliwie wyprowadziły młode. Gnieżdżą sie na stawach od co najmniej od dwóch lat, gdyż m.in. jeden ze dorosłych ptaków został tam oznakowany już w 1997 roku plastikową obrożą przez ornitologów z Częstochowy. Ptaki zimują niedaleko, bo na Warcie w rejonie Załęcza Wlk., gdzie rodzina z oznakowanymi łabędziami krzykliwymi była obserwowana w styczniu 1998 i 1999 roku. W czerwcu 1998 widziano tam kilka drugorocznych łabędzi krzykliwych z których jeden posiadał obrożę. Niestety nie udało się wówczas odczytać jej numeru (M.Glubowski).

Łabędź czarnodzioby - Notowany czterokrotnie: 18.04. - 6 os. na stawie Rydwan, 20.04. - 24 os. na stawach w Borowie, 11.11. - 7 os. na stawie Rydwan (A.Gęgotek), 21.04. - 2 os. w dolinie Grabi k. Bilewa (B.Lesner). Ptak ten z ogromną regularnością zaczął pojawiać się na stawach w dolinie Bzury. W

latach 60., 70. i początkach 80., kiedy były one intensywnie penetrowane przez ornitologów z pewnością gatunek ten się tu nie pojawiał.

Ohar - W 1998 obserwowano 2 prawdopodobnie lęgowe pary oharów na zbiorniku Jeziorsko. Obserwowano tokowanie oraz agresywne zachowanie się względem siebie ptaków należących do różnych par (T.Janiszewski).

Podgorzałka - Dwie jesienne obserwacje ze stawów zlokalizowanych na terenie pradoliny warszawsko-berlińskiej. W dniu 13.09 R.Słomczyński obserwował dwa ptaki w Psarach . Samotnego ptaka widziano także 18.10 na stawach w Walewicach (M.Nowicki). Warto dodać, że wyżej wymienione kompleksy stawów były ostatnimi stanowiskami lęgowymi podgorzałki w naszym regionie gdzie gatunek ten przestał gniazdować na przełomie lat 80. i 90. Obecnie nawet w okresie przelotów podgorzałkę obserwuje się niezwykle rzadko.

Gągoł - W dniu 13.06. obserwowano samicę z 2 pisklętami na stawach w Słupi koło Bełchatowa (R.Włodarczyk).

Uhla - Pojedynczą uhlę widziano 04. i 18.01 na zbiorniku Jeziorsko (R.Włodarczyk, T.Janiszewski). Gatunek ten stosunkowo rzadko obserwowany jest w okresie zimowym na śródlądziu.

Kania rdzawa - Pojedynczego ptaka tego gatunku stwierdzono 19.07. w Silnych Błotach k. Gieczna (A.Gęgotek). Kolejna obserwacja z „okolic" okresu lęgowego. Radzimy wszystkim obserwatorom zwrócenie szczególnej uwagi na ten gatunek. Brak jak do tej pory informacji o pewnych lęgach kani rdzawej z terenu regionu mimo, że na terenach leżących nieco bardziej na zachód i północ nie jest gatunkiem rzadkim.

Orzeł przedni - Osobnika tego gatunku obserwowano 02.06. w pobliżu rezerwatu Jeleń w Spalskim Parku Krajobrazowym (Z.Kołudzki, M.Kociniak, M.Wężyk).

Orzełek włochaty (odm.jasna) - Obserwowany w dniu 18.10 na terenie stawów w Walewicach (M.Nowicki). Gatunek ten nie był jeszcze stwierdzony na obszarze naszego regionu. Brak jeszcze w przypadku tej obsewrwacji orzeczenia Komisji Faunistycznej PTZool.

Sokół wędrowny - Osobniki tego gatunku stwierdzano kilkakrotnie w okresie 31.08 - 10.10. na cofce zbiornika Jeziorsko: 31.08 - 06.09. - 1 os., 01.10. - 1 os., 04.10 - 2 ptaki młode, 10.10 - 1 os (SO SKNB UŁ). Dorosłego sokoła wędrownego obserwowano także na stawach w Sarnowie w dniu 27.09. (M.Faber).

Ostrygojad - Stwierdzany wyłącznie na zbiorniku Jeziorsko w ostatniej dekadzie lipca (siedmiokrotnie) i w sierpniu (dziewięciokrotnie). Zazwyczaj obserwowano 1-5 os. Maksymalną liczbę 12 ostrygojadów widziano 19.07 (SO SKNB UŁ).

Biegus płaskodzioby - Widywany bardzo rzadko. W 1998 stwierdzony trzykrotnie na zbiorniku Jeziorsko: 28.07. - 1 os., 31.08. - 1 os., 26.09. - 1 os. (SO SKNB UŁ).

Bekasik - Pojedynczego ptaka widziano w dniu 10.04. na zbiorniku Jeziorsko (I.Michalak ,T.Janiszewski,).

Dubelt - Tylko dwie obserwacje w 1998 roku: 29.04. - 1os. na cofce zbiornika Jeziorsko w rejonie Glinna, 01.05. - 1 os. w dolinie Bzury niedaleko Kter (Z.Wojciechowski).

Szlamnik rdzawy - Stwierdzony trzykrotnie na terenie zbiornika Jeziorsko: 15 i 16.08. - 1 os. w ubarwieniu godowym, oraz 06.09. - 1 os. (SO SKNB UŁ).

Brodziec pławny - Dwa ptaki obserwowano w dniu 9.07. na stawach w Popielawach k.Ujazdu (R.Włodarczyk). W tym roku dokonano czterech obserwacji w końcu lipca i połowie sierpnia na terenie zbiornika Jeziorsko. Ponadto jeden osobnik został schwytany i zaobrączkowany (SO SKNB UŁ).

Płatkonóg szydłodzioby - Ogółem stwierdzany kilkakrotnie na zbiorniku Jeziorsko w okresie jesiennym: 17. i 18.08. - 1-2 os., 29.08. - 03.09. - 1 os., 06.09. - 5 os. (SO SKNB UŁ).

Mewa czarnogłowa - W dniu 17.05. widziano jednego osobnika na zbiorniku Jeziorsko (T.Przybyliński, S.Pluta). Jest to pierwsze stwierdzenie w regionie po ośmioletniej przerwie, choć brak w tym przypadku jeszcze orzeczenia Komisji Faunistycznej PTZool.

Mewa żółtonoga - W 1998 zanotowano 4 stwierdzenia tego gatunku: 20.04. - 1 os. na stawach w Borowie, 10.05. - 6 os. tamże (A.Gęgotek) oraz 22.05. i 18.07. - 1 os. na zbiorniku Jeziorsko (SO SKNB UŁ).

Mewa białogłowa - W dniu 10.07. widziano 1 ptakach na stawach w Słupi. Sporadycznie obserwowana na zbiorniku Jeziorsko w ilości 1-2 osobników np.: 08.08., 14.08., 13.10. (SO SKNB UŁ).

Rybitwa białoskrzydła - 10.05 w dolinie Neru na odcinku Dąbie-Leszno obserwowano stado liczące 116 osobników (S.Mielczarek, J.Grzybek). W tym samym miejscu w dniu 12.05. obserwowano 2 i 3 rybitwy białoskrzydłe lecące na wschód.(T.Janiszewski).

Rybitwa białowąsa - 10.05. odnotowano 4 os. w dolinie Neru pod Kupininem (S.Mielczarek, J.Grzybek). Tego samego dnia widziano 10 os. na Zb.Sulejowskim (R.Włodarczyk). Ponadto na zbiorniku Jeziorsko w dniach 18.-19.05 obserwowano 3 ptaki na rozlewiskach pod Glinnem (SO SKNB UŁ). Ponadto stwierdzona tam dwukrotnie w okresie przelotu jesiennego: 20.08. - 4 os i 21.08. - 6 os. (SO SKNB UŁ).

Żołna - W dniu 15.05. słyszano kilkakrotnie głos żołny (żołn ?) nad rezerwatem „Niebieskie Źródła" w Tomaszowie Mazowieckim (T.Janiszewski, E.Magosa). Niestety ze względu na „nieprzezroczystość" koron drzew nie udało się ich zobaczyć. Penetracja, choć nieco pobieżna, w połowie czerwca obiektów, które ewentualnie mogłyby być miejscem gniazdowania tego gatunku np. kopalnia „Biała Góra" nie przyniosła rezultatów

Dzięcioł zielonosiwy - Stwierdzony dwukrotnie na terenie Łodzi: 11.-13.03. - 1 os w Lesie Łagiewnickim, 18.03 - 1 os. tamże - prawdopodobnie ten

sam ptak (Z.Wojciechowski, M.Kowalczyk). Ponadto wielokrotnie obserwowany w okresie od kwietnia do lipca na terenie Spalsko-Inowłodzkiego Parku Krajobrazowego przy czym stwierdzenia koncentrowały się w rejonie rezerwatów „Spała", „Konewka" i miejscowości Spała (M.Glubowski, M.Kociniak. Z.Kołudzki, M.Wężyk, R.Włodarczyk, G.Zięba). Dzięcioła zielonosiwego słyszano także 5.04. w rejonie Kol.Brzustów koło Tomaszowa Maz. (D.Topolski).

Dzięcioł syryjski - Samicę tego gatunku widziano 11.01. w dolinie Neru pod Kupininem (S.Mielczarek, J.Grzybek). Obserwację zaakceptowała Komisja Faunistyczna. W dniu 10.04. na cmentarzu „Doły" obserwowano samca tego gatunku w towarzystwie dwóch samic dzięcioła dużego (T.Janiszewski). Obserwacji nie zaakceptowała jeszcze Komisja Faunistyczna.

Siniak - 1-2 pary obserwowano w kwietniu i maju w rezerwacie „Konewka" (Z.Kołudzki, M.Kociniak, D.Topolski, M.Wężyk).

Pliszka cytrynowa - 30.08. - 1 juv/imm na zbiorniku Jeziorsko (M.Faber).

Świergotek rdzawogardlisty - 19.05 na zbiorniku Jeziorsko pod Glinnem widziano jednego osobnika (T.Janiszewski).

Kląskawka - Ogółem odnotowana 3 razy: 18.04. - 1 para na stawie Okręt (A.Gęgotek), 10.05. - na terenie stacji PKP w Skierniewicach (M.Nowicki), 13.06. - para na terenie kopalni „Bełchatów" (R.Włodarczyk), 13.10. - samiec w upierzeniu zimowym tuż poniżej tamy zbiornika Jeziorsko (T.Janiszewski). Stanowisko lęgowe na stawie Okręt istnieje już od szeregu lat. Kląskawka jest zapewne znacznie liczniejszym gatunkiem lęgowym na terenie regionu niż to wynika z obecnie znanych nam stanowisk lęgowych. W celu wykrycia jego stanowisk warto penetrować szczególnie okolice torowisk i nasypów kolejowych oraz żwirowni i terenów ruderalnych. W warunkach naszego regionu są to biotopy zdecydowanie preferowane przez kląskawkę. Kilku obserwacji kląskawki dokonano także w Łodzi (patrz sprawozdanie z akcji Atlas Ptaków Lęgowych Łodzi)

Muchołówka białoszyja - Kilka obserwacji z maja z terenu rezerwatu „Spała" i „Konewka" sugerują gniazdowanie tutaj tego gatunku (D.Topolski). W końcu lat 80. obserwowano lęgi muchołówki białoszyjej niedaleko, bo w okolicach Koła .

Orzechówka - 1 os. widziany 18.06. w rez. Jeleń w SPK (Z.Kołudzki, M.Kociniak, M.Wężyk). Kilka razy obserwowana także jesienią w różnych punktach regionu np. 6.10. - 1 os. w Rogowie (J.Hejduk); 15.10. - 2 os. przelot na S-W na Widzewie-Wschodzie (T.Janiszewski , 24.10. - 1 os. w Romanowie koło Rzgowa (T.Stoszek).

Pluszcz - Odnotowany dwukrotnie na rzece Grabi w pobliżu Ldzania: 22.02. i 01.03. - 1 os. (S.Grochowalski). Ostani raz na terenie regionu pluszcza widziano 22 lat temu - 3.07.1976 na stawie Okręt.

Atlas ptaków lęgowych Łodzi w roku 1998

Tomasz Janiszewski, Mariusz Glubowski

Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Łódzki
ul.Banacha 12/16 90-237 Łódź

Kolejny, piąty rok zbierania danych w ramach akcji Atlasu ptaków lęgowych Łodzi przyniósł pewne ożywienie jeśli chodzi o aktywność obserwatorów. Zebrano informacje o składzie i liczebności awifauny z terenu 35 pól atlasowych . Informacje przekazało 11 osób. Obecny stan zbadania terenu miasta przedstawiono na stronie . Na tej i następnej stronie znajdują się również mapy rozmieszczenia kilku wybranych gatunków ptaków. W 1998 roku wykryto szereg stanowisk rzadkich w warunkach Łodzi gatunków lęgowych. Poniżej krótko opisano przypadki najbardziej interesujących stwierdzeń. W nawiasach podano inicjały osób, które dokonały obserwacji : DT - Dawid Topolski, RW - Radosław Włodarczyk, JH - Janusz Hejduk, MK - Michał Kowalczyk, TJ - Tomasz Janiszewski, KK - Krzysztof Kaczmarek , SD - Sławomir Dąbrowski.

Jastrząb *Accipiter gentilis* - zajęte gniazdo w lesie na Lublinku (DT)
Przepiórka *Coturnix coturnix* - 1) dwa samce na polach wzdłuż ul.Chocianowickiej (RW) 2) samiec w okolicach lotniska na Lublinku (JH)
Kokoszka *Gallinula chloropus* - Jedno stanowisko w lesie na Lublinku (DT)
Derkacz *Crex crex* - 1) dwa stanowiska w dolinie Neru wzdłuż ul. Chocianowickiej (RW), 2) stanowiska dwóch samców w dolinie Łódki w rejonie Brusa i Smulska, 3) dwa samce w dolinie Sokołówki na zachód od ul.Zgierskiej
Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius* - stanowisko jednej pary w okolicach lotniska Lublinek (JH)
Puszczyk *Strix aluco* - 1) para lęgowa z sukcesem, wyprowadziła 3 młode na Stokach w rejonie ul.Telefonicznej i Krakusowej (MK)
Uszatka *Asio otus* - 1) 2 pary w lasku na ul. Czajkowskiego ma Widzewie Wsch.(TJ), 2) las Lublinek (DT)
Dudek *Upupa epops*- okolice lasu na Lublinku (DT)
Dzięcioł czarny *Dryobates martius* - las na Lublinku (DT)
Brzegówka *Riparia riparia* - kolonia 18 par na ul.Łaskowickiej (RW)
Kruk *Corvus corax* - gniazdo z młodymi w okolicach lotniska na Lublinka (JH)
Drozd śpiewak *Turdus philomelos* - 2 pary na cmentarzu na Dołach w tym 1 z gniazdem z pisklętami (TJ)
Świerszczak *Locustella naevia* - 1) dwa samce na terenie dawnego doświadczalnego gospodarstwa rolnego na Rudzie przy ul.Ksawerowskiej (RW) 2) terytorialny samiec w okolicach lotniska na Lublinku (JH)
Strumieniówka *Locustella fluviatilis* 1) dolina Neru prz ul. Łaskowickiej (RW)
Kląskawka *Saxicola torquata* - 1) rejon ul. Chocianowickiej (RW), 2) zajezdnia tramwajowa na ul.Telefonicznej w dniu 5.06. obserwowano tam parę ptaków, później nie stwierdzona (SD)
Gil *Pyrrhula pyrrhula* - 1) para na Cmentarzu na Dołach (TJ, MK) 2) para na terenie szpitala w Kochanówku przy ul.Bruzdowej (KK)

W roku 1999 planowane jest zakończenie akcji na terenie Łodzi z wyłączeniem Lasu Łagiewnickiego. Badań inwentaryzacyjne na całym terenie Lasu zostaną przeprowadzone w kolejnym sezonie.

Atlas ptaków lęgowych Łodzi w roku 1998

Tomasz Janiszewski, Mariusz Glubowski

Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Łódzki
ul.Banacha 12/16 90-237 Łódź

Kolejny, piąty rok zbierania danych w ramach akcji Atlasu ptaków lęgowych Łodzi przyniósł pewne ożywienie jeśli chodzi o aktywność obserwatorów. Zebrano informacje o składzie i liczebności awifauny z terenu 35 pól atlasowych . Informacje przekazało 11 osób. Obecny stan zbadania terenu miasta przedstawiono na stronie . Na tej i następnej stronie znajdują się również mapy rozmieszczenia kilku wybranych gatunków ptaków. W 1998 roku wykryto szereg stanowisk rzadkich w warunkach Łodzi gatunków lęgowych. Poniżej krótko opisano przypadki najbardziej interesujących stwierdzeń. W nawiasach podano inicjały osób, które dokonały obserwacji : DT - Dawid Topolski, RW - Radosław Włodarczyk, JH - Janusz Hejduk, MK - Michał Kowalczyk, TJ - Tomasz Janiszewski, KK - Krzysztof Kaczmarek , SD - Sławomir Dąbrowski.

Jastrząb *Accipiter gentilis* - zajęte gniazdo w lesie na Lublinku (DT)
Przepiórka *Coturnix coturnix* - 1) dwa samce na polach wzdłuż ul.Chocianowickiej (RW) 2) samiec w okolicach lotniska na Lublinku (JH)
Kokoszka *Gallinula chloropus* - Jedno stanowisko w lesie na Lublinku (DT)
Derkacz *Crex crex* - 1) dwa stanowiska w dolinie Neru wzdłuż ul. Chocianowickiej (RW), 2) stanowiska dwóch samców w dolinie Łódki w rejonie Brusa i Smulska, 3) dwa samce w dolinie Sokołówki na zachód od ul.Zgierskiej
Sieweczka rzeczna *Charadrius dubius* - stanowisko jednej pary w okolicach lotniska Lublinek (JH)
Puszczyk *Strix aluco* - 1) para lęgowa z sukcesem, wyprowadziła 3 młode na Stokach w rejonie ul.Telefonicznej i Krakusowej (MK)
Uszatka *Asio otus* - 1) 2 pary w lasku na ul. Czajkowskiego ma Widzewie Wsch.(TJ), 2) las Lublinek (DT)
Dudek *Upupa epops*- okolice lasu na Lublinku (DT)
Dzięcioł czarny *Dryobates martius* - las na Lublinku (DT)
Brzegówka *Riparia riparia* - kolonia 18 par na ul.Łaskowickiej (RW)
Kruk *Corvus corax* - gniazdo z młodymi w okolicach lotniska na Lublinka (JH)
Drozd śpiewak *Turdus philomelos* - 2 pary na cmentarzu na Dołach w tym 1 z gniazdem z pisklętami (TJ)
Świerszczak *Locustella naevia* - 1) dwa samce na terenie dawnego doświadczalnego gospodarstwa rolnego na Rudzie przy ul.Ksawerowskiej (RW) 2) terytorialny samiec w okolicach lotniska na Lublinku (JH)
Strumieniówka *Locustella fluviatilis* 1) dolina Neru prz ul. Łaskowickiej (RW)
Kląskawka *Saxicola torquata* - 1) rejon ul. Chocianowickiej (RW), 2) zajezdnia tramwajowa na ul.Telefonicznej w dniu 5.06. obserwowano tam parę ptaków, później nie stwierdzona (SD)
Gil *Pyrrhula pyrrhula* - 1) para na Cmentarzu na Dołach (TJ, MK) 2) para na terenie szpitala w Kochanówku przy ul.Bruzdowej (KK)

W roku 1999 planowane jest zakończenie akcji na terenie Łodzi z wyłączeniem Lasu Łagiewnickiego. Badań inwentaryzacyjne na całym terenie Lasu zostaną przeprowadzone w kolejnym sezonie.

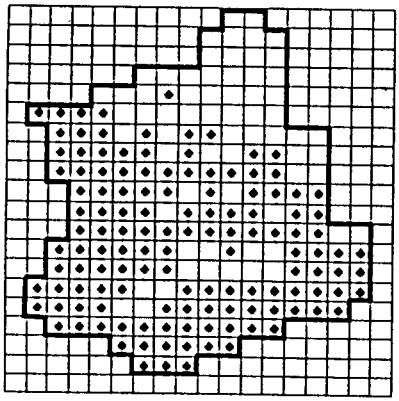

Zaawansowanie badań

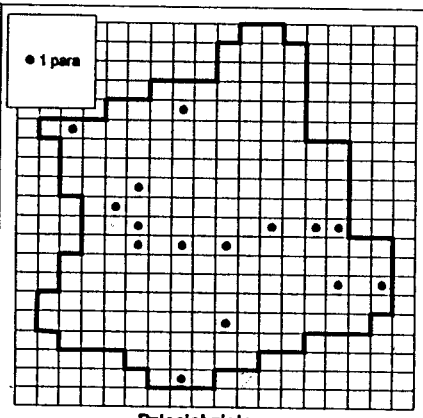

Dzięcioł zielony

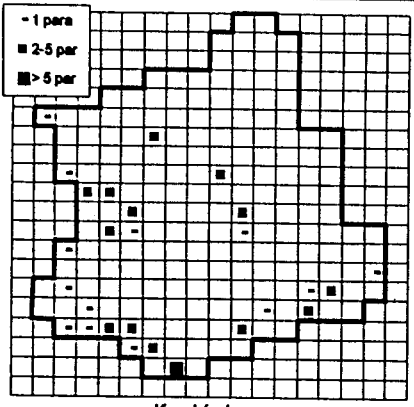

Krzyżówka

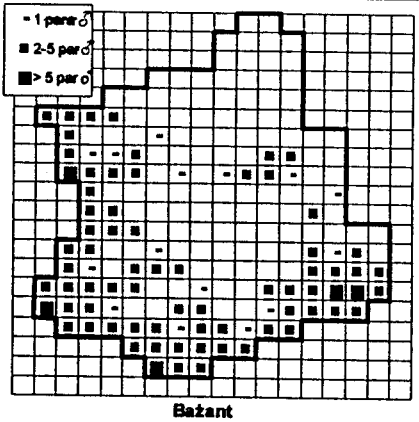

Bażant

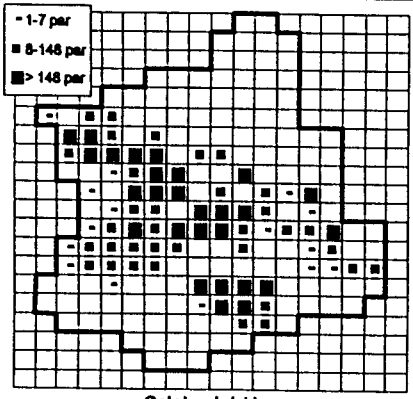

Gołąb miejski

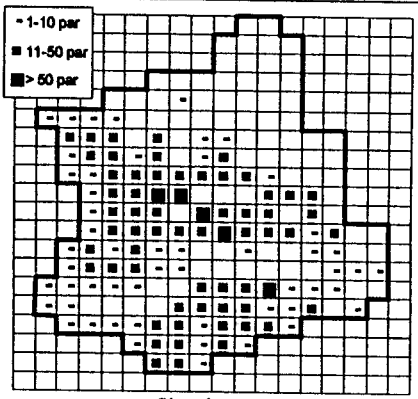

Sierpówka

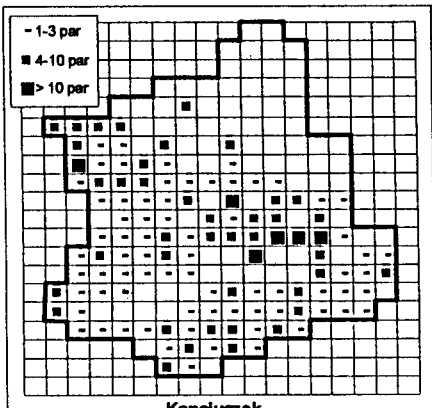

Kopciuszek

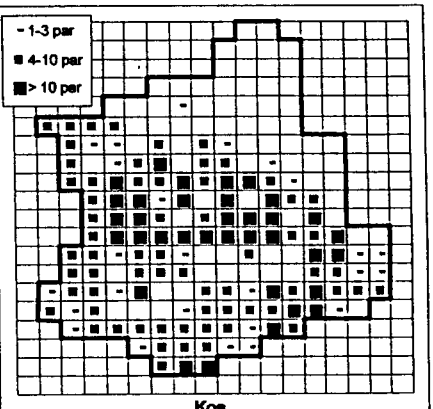

Kos

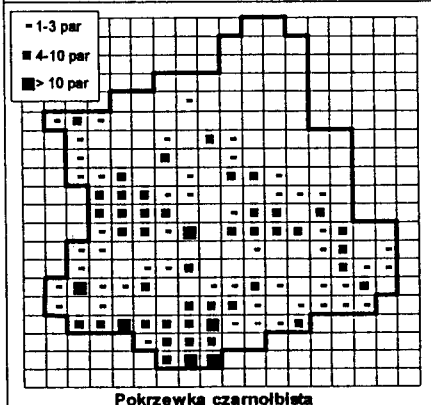

Pokrzewka czarnołbista

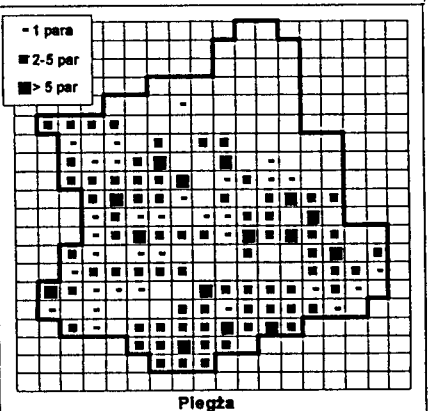

Piegża

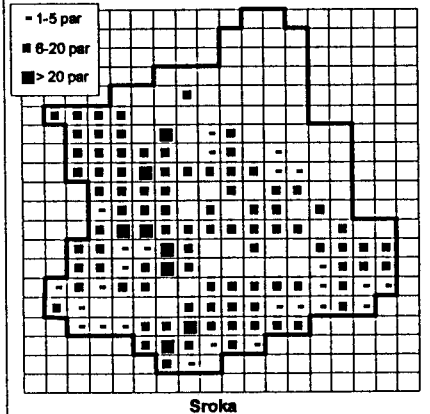

Sroka

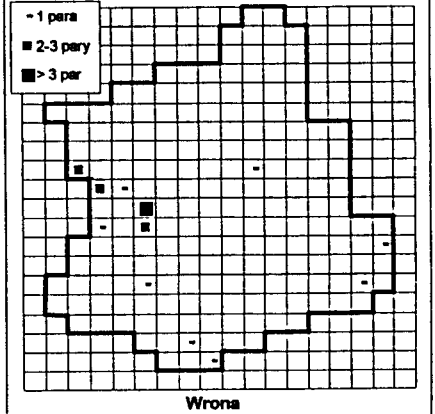

Wrona

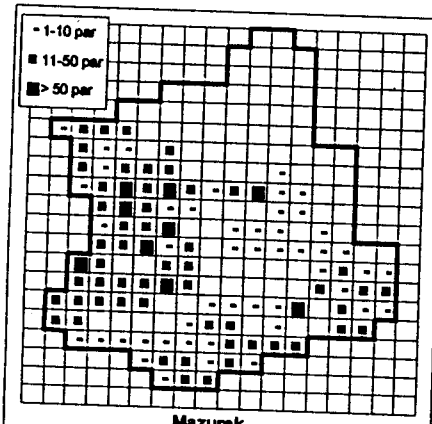

Mazurek

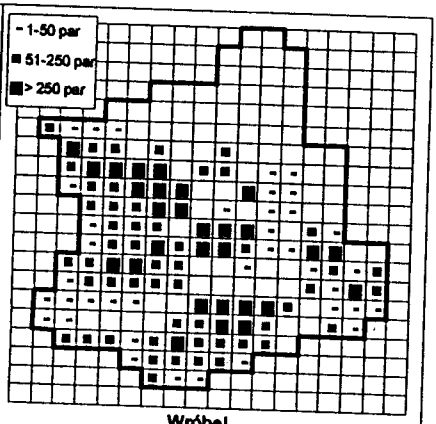

Wróbel

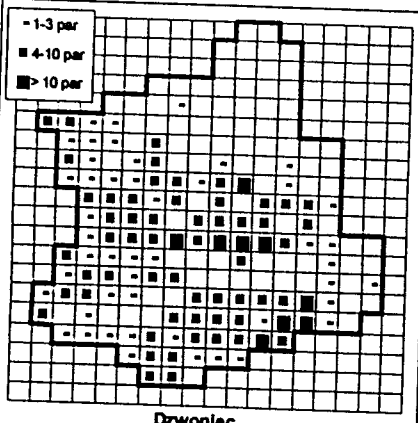

Dzwoniec

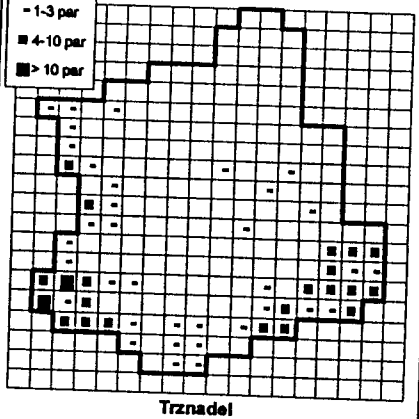

Trznadel

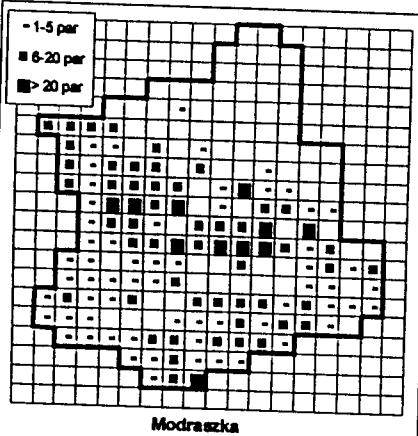

Modraszka

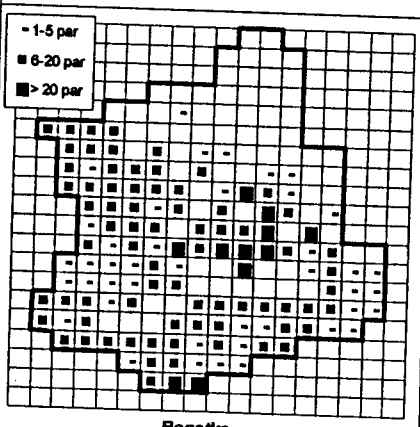

Bogatka

Podsumowanie działalności ornitologicznej w Regionie Łódzkim w roku 1998

Tomasz Janiszewski

Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Łódzki, ul.Banacha 12/16 90-237 Łódź

W 1998 roku do najważniejszych akcji w których brali udział obserwatorów ptaków Regionu Łódzkiego należały:

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych.
2.Akcja liczenia zimujących ptaków drapieżnych w dolinie Bzury.
3.Atlas ptaków lęgowych Łodzi.
4.Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko.

1. Akcja zimowego liczenia ptaków wodnych. W 1998 dokonano znacznego rozszerzenia listy kontrolowanych obiektów. Po raz pierwszy poza dotychczas inwentaryzowanymi odcinkami Warty (145 km), Bzury (65 km), Neru (60 km) oraz zbiornikami elektrowni Bełchatów i zbiornikiem Jeziorsko, skontrolowano Pilicę (20 km), Widawkę (50 km) oraz Grabię (50 km). W akcji wzięło udział 28 osób. Bardziej szczegółowe informacje o jej rezultatach zamieszczono w ubiegłorocznym Biuletynie.
2. Akcja liczenia zimujących ptaków drapieżnych w dolinie Bzury. Liczenie przeprowadzono na 35-kilometrowym odcinku doliny Bzury.
3. Atlas ptaków lęgowych Łodzi. Zebrano informacje o składzie i liczebności awifauny z terenu 35 pól atlasowych . Informacje przekazało 11 osób. Dokładniejsze informacje o jej rezultatach w 1998 roku zamieszczono w tym samym numerze Biuletynu.
4. Obóz ornitologiczny na zbiorniku Jeziorsko. Tegoroczny, był wyjątkowy pod względem liczby schwytanych ptaków. W dniach 15.07.- 6.09. schwytano zaobrączkowano ponad 1300 siewkowców z 15 gatunków. Podobnie jak w poprzednich latach wśród schwytanych ptaków dominowały trzy gatunki: kszyk, brodziec leśny i brodziec piskliwy.

W sierpniu i wrześniu przeprowadzono także zakrojoną na dość szeroką skalę akcję obrączkowania lęgowych łabędzi niemych. Łącznie oznakowano około 50 ptaków, a szczególnie owocne było chwytanie łabędzi w okolicach Bełchatowa. W styczniu i listopadzie zorganizowano także liczenie gęsi na znanych nam lub potencjalnych noclegowiskach na terenie regionu. Stale zbierane są również informacje regionalnej kartoteki lęgowych i nielęgowych rzadkich gatunków ptaków. Niestety do kartoteki przekazywana jest niewielka ilość informacji, a jeśli już to z często z ogromnymi oporami, które trzeba łamać licznymi i usilnymi prośbami.

Obóz ornitologiczny na Zbiorniku Jeziorsko w roku 1998

Radosław Włodarczyk
Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ, ul.Banacha 12/16 90-237 Łódź

Podobnie jak w poprzednich latach również w roku 1998 w okresie wakacji na terenie zbiornika Jeziorsko zorganizowano obóz, którego głównym zadaniem było obrączkowanie ptaków wodno-błotnych. Prace obozu trwały od 15.07 do 06.09. Tegoroczny, jubileuszowy obóz (w tym roku minęło dziesięć lat od kiedy Sekcja Ornitologiczna SKNB UŁ organizuje tego typu obozy na zbiorniku) był wyjątkowy pod względem liczby zaobrączkowanych ptaków. W tym terminie oznakowano ponad 1300 siewkowców z 15 gatunków. Podobnie jak w poprzednich latach wśród złapanych ptaków dominowały trzy gatunki: kszyk, brodziec leśny i brodziec piskliwy. Szczególnie licznie chwytany był brodziec leśny (55 % wszystkich zaobrączkowanych siewkowców). Tak duża liczba zaobrączkowanych ptaków wynika zapewne z wyjątkowo dużej liczby pułapek jaką dysponowano w tym roku oraz dobrych wyników łapania we wrześniu przy użyciu rzadko dotąd stosowanych sieci ornitologicznych. Ten ostatni sposób pozwolił również na zaobrączkowania znacznej liczby ptaków należących do gatunków o większych rozmiarach ciała (tj. czajka,batalion,brodziec śniady), które trudno chwyta się w pułapki tunelowe. Po raz drugi w czasie obozów złapano bardzo rzadkiego brodźca pławnego.Oprócz siewkowców zaobrączkowano w tym roku 60 ptaków należących do innych grup ptaków wodno-błotnych. Na szczególną uwagę zasługuje fakt oznakowania aż 12 krakw oraz 13 zauszników. Tegoroczny obóz przyniósł też ciekawą informację powrotną - 15.07 schywytano brodźca leśnego, który został zaobrączkowany dziewięć dni wcześniej w miejscowości Ottenby na terenie Szwecji.

GATUNEK	lata 1989-97	1998	Razem
Gallinago gallinago	1935	263	2198
Tringa glareola	1451	728	2179
Actitis hypoleucos	606	151	757
Philomachus pugnax	180	62	242
Tringa totanus	126	19	145
Calidris alpina	136	3	139
Calidris minuta	114	17	131
Vanellus vanellus	108	16	124
Charadrius dubius	85	15	100
Calidris ferruginea	73	16	89
Charadrius hiaticula	55	1	56
Tringa nebularia	34	-	34
Tringa ochropus	30	4	34
Calidris temminckii	27	5	32
Tringa erythropus	7	6	13
Arenaria interpres	7	-	7
Limosa limosa	4	-	4
Limicola falcinellus	4	-	4
Phalaropus lobatus	4	-	4
Gallinago media	4	-	4
Calidris canutus	2	-	2
Tringa stagnatilis	1	1	2
Pluvialis squatarola	1	-	1
Razem	4994	1307	6301

Zimowanie gęsi na terenie Regionu Łódzkiego w sezonie jesienno - zimowym 1998/99

Krzysztof Kaczmarek
ul. Telewizyjna 5, 91 - 164 Łódź

Kultywując długoletnią tradycję zimowych liczeń gęsi, również w sezonie 1998/99 dokonano inwentaryzacji gęsi na noclegowiskach Naszego Regionu. Jak co roku przed brzaskiem w połowie listopada ' 98 i połowie stycznia '99 ornitolodzy na ustalonych stanowiskach rozpoczęli wypatrywanie gęsi.

Zarówno w jesiennym, jak i zimowym liczeniu ograniczono liczbę kontrolowanych punktów. W listopadzie liczono gęsi jedynie na trzech stanowiskach (tab. 1), a zimą - na czterech (tab. 2). W dniach 15 - 16 listopada stwierdzono gęsi na wszystkich trzech kontrolowanych stanowiskach, przy czym najwięcej, bo aż ok. 6420 osobników zaobserwawano na zbiorniku Jeziorsko.

Tabela 1	**liczenie jesienne: 15-16 XI 1998**				
Kontrolowany punkt	A.anser	A.fabalis	A.albifrons	Anser sp.	**Razem**
Zbiornik Jeziorsko	1400	2370	310	2340	**6420**
Stawy Okręt i Rydwan	0	0	0	250	**250**
Dolina Neru	1	6	0	0	**7**
Razem	**1401**	**2376**	**310**	**2590**	**6777**

W czasie liczenia zimowego (16 - 17 styczeń '99) nie stwierdzono gęsi na dwóch punktach: na stawach w Walewicach i na Stawach Okręt i Rydwan. Zaobserwowano gęsi w dolinie Neru i na Zbiorniku Jeziorsko. Podobnie jak jesienią najwięcej gęsi (ok. 6920 os.) było na Zbiorniku Jeziorsko (tab. 2).

Tabela 2	**liczenie zimowe: 16-17 I 1999**					
Kontrolowany punkt	A.anser	A.fabalis	A.albifrons	Anser sp.	A.fab+A.alb	**Razem**
Zbiornik Jeziorsko	4	85	12	12	6800*	**6913**
Stawy w Walewicach	0	0	0	0	0	**0**
Stawy Okręt i Rydwan	0	0	0	0	0	**0**
Dolina Neru	32	69	0	56	0	**157**
Razem	**36**	**184**	**12**	**68**	**6800**	**7070**

* - gęsi zbożowe (ok. 90%), gęsi białoczelne (ok.10 %);

Należy zauważyć, że notowane w tym roku liczebności gęsi są bardzo wysokie jak na Region Łódzki. Szczególnie na Zbiorniku Jeziorsko sezon 1998/99 był bardzo obfity w gęsi. Liczebności notowane w tym sezonie na Jeziorsku były kilkukrotnie wyższe niż w roku ubiegłym. Zaskakiwać może również duża liczebność gęgaw (1400 os.) zanotowana w listopadzie '98 na Zbiorniku Jeziorsko. Pogoda nie przysparzała większych trudności w tym sezonie. Listopadowa aura zmuszała co prawda do zaopatrzenia się w nieco cieplejszą garderobę, za to niemal wiosenna pogoda w styczniu sprawiła, że liczenie gęsi połączone często z zimowym liczeniem ptaków wodno-błotnych było wspaniałym odpoczynkiem dla ducha i ciała. W sezonie 1998/99 w akcji liczenia gęsi wzięli udział: Anna Kleszcz, Rafał Bargiel, Marcin Faber, Tomasz Janiszewski, Adam Kaliński, Mirosław Nowicki, Jakub Szymański i Krzysztof Kaczmarek. Wszystkim wyżej wymienionym bardzo serdecznie dziękuję i zachęcam do uczestniczenia w innych akcjach poświęconym badaniu gęsi.

Badania awifauny nielęgowej krajobrazu rolniczego w Spalskim Parku Krajobrazowym

Jacek Tabor
Królowa Wola 78 m.1 97-215 Inowłódz

Jesienią 1998 roku rozpoczęto w Spalskim Parku Krajobrazowym badania nad zgrupowaniem nielęgowym ptaków w krajobrazie rolniczym. Z uwagi na postępujące zmiany w strukturze agrarnej związane głównie ze spadkiem opłacalności produkcji rolniczej postanowiono objąć stałym monitoringiem przyrodniczym to środowisko. Badania w swoich głównych założeniach mają za zadanie zwaloryzowanie i wykazanie rangi tego środowiska dla nielęgowej awifauny, określenie preferencji środowiskowej ptaków dla poszczególnych komponentów krajobrazu rolniczego, oznaczenie ilościowej i jakościowej struktury stad ptaków oraz określenie dynamiki przelotu dla poszczególnych gatunków i ich grup. Obserwacjami objęto teren pomiędzy Królową Wolą a Inowłodzem w otulinie wewnętrznej parku. Tereny te charakteryzują się dużym rozdrobnieniem upraw, występowaniem śródpolnych lasków sosnowych, kęp tarniny, jałowcowisk oraz dużej ilości ugorów. W skład kontrolowanego obszaru wchodzą ponadto niewielkie fragmenty zabudowy wiejskiej.
Liczenia, które trwają do chwili obecnej, wykonywane są na stałej trasie liczącej ok. 9,5 km. Notowane są wszystkie gatunki z podziałem na migrujące, koczujące, stacjonarne oraz rodzaj środowiska, w którym są stwierdzane. Ogółem w sezonie jesiennym (17.08-12.12) wykonano 24 kontrole tego terenu, a w sezonie zimowym (12.12-22.02) 11 kontroli. W sezonie jesiennym stwierdzono występowanie 85 gatunków ptaków w łącznej liczbie 22199 osobników.

Tab. Liczebność całkowita ptaków tworzących trzon zgrupowania (85 % liczebności) w okresie jesiennym. Ptaki podano w ujęciu ogólnym – przelotne, koczujące i stacjonarne.

szpak	4546
zięba	2060
skowronek	1951
dzwoniec	1894
trzandel	1483
grzywacz	1303
kwiczoł	1224
kawka + gawron	1110
makolągwa	837
czyż	579
świergotek łąkowy	448
szczygieł	426
gawron	379
pliszka siwa	335
dymówka	295

Z ciekawszych gatunków odnotowanych na tej powierzchni można wymienić siewkę złotą, orlika krzykliwego, rybołowa, drzemlika, siniaka, górniczka, śniegułę, rzepołucha, błotniaka zbożowego, gęś zbożową, myszołowa włochatego.
Wstępne wyniki prowadzonych badań wskazują na duże znaczenie tego typu krajobrazu dla awifauny nielęgowej i zachęcają do dalszych obserwacji.

Dobór partnera u piecuszka

Paweł Michalak

Głównym celem badań przeprowadzonych na terenie Lasu Łagiewnickiego było sprawdzenie czy u piecuszka istnieje związek między kolejnością przystępowania przez samice do lęgów a kolejnością przylotu samców. Analizowałem związek między datami przylotu samca i zniesienia pierwszego jaja a wiekiem samca, jego cechami morfometrycznymi oraz aktywnością głosową. Ponadto sprawdzałem losowość dobierania się partnerów w pary pod względem wielkości ciała (reprezentowaną przez pierwszą składową). Stwierdziłem, że starsze samce przylatywały wcześniej od samców młodych, a samice, z którymi się kojarzyły, przystępowały do lęgów wcześniej. Ani wielkość ciała samca, ani jego aktywność głosowa nie korelowały z datą przylotu i datą złożenia pierwszego jaja przez samice z pary. Nie stwierdziłem nielosowego dobierania się partnerów ze względu na wielkość ciała.

Sprawozdanie z akcji zimowego liczenia ptaków wodnych w Regionie Łódzkim w styczniu 1999 roku.

Rafał Bargiel, Artur Pędziwilk

W tegorocznej akcji zimowego liczenia ptaków wodnych w dolinach rzek i na zbiornikach wodnych wzięli udział: R.Bargiel, M.Czyżykowski, J.Dymitrowicz, M.Faber, A.Gęgotek, M.Głubowski, T.Janiszewski, K.Kaczmarek, M.Kaźmierczak, A.Kaliński, A. Kleszcz, M.Kociniak, M.Kowalczyk, J.Kronenbrg, B.Lesner, A.Pędziwilk, R. Słomczyński, P.Stefański, K.Szatanik, D.Topolski, M.Walisch, M.Wężyk, R.Wiktorowski, G.Zięba.

W okresie 14-27 stycznia skontrolowano 400 km rzek (odcinek Warty o długości 130 km - pomiędzy Uniejowem i Trębaczewem, z wyjątkiem fragmentu pomiędzy Rembieszowem a Siemiechowem; odcinek Bzury o długości 70 km od Soboty do Aleksandrowa Łódzkiego; fragment Neru od Lublinka do Poddębic oraz od Podłęża do Dąbia o długości 60 kilometrów; ponadto liczeniem objęto także Pilicę od Damaniewic po Sulejów - 50 kilometrów; Widawkę od Rząsawy do ujścia 50 kilometrów oraz Grabię od Karczm do ujścia - 40 kilometrów). Poza tym zbiornik zaporowy Jeziorsko, zbiorniki kopalni i elektrowni Bełchatów oraz szereg mniejszych obiektów.

Liczebności ptaków w kontrolowanych dolinach rzecznych i zbiornikach wodnych były następujące: **WARTA:** perkozek 6, czapla siwa 25, gęś zbożowa 2212, gęgawa 2, gęś białoczelna 1, łabędź niemy 51, łabędź krzykliwy 7, krzyżówka 1910, cyraneczka 3, głowienka 4, czernica 3, gągoł 1, nurogęś 32, łyska 21, mewa pospolita 28, zimorodek 6, pluszcz 1, jastrząb 2, myszołów 22, myszołów włochaty 1, krogulec 2, pustułka 2, kokoszka 1. **BZURA**: krzyżówka 686, gęś zbożowa 3, zimorodek 1, jastrząb 2, myszołów włochaty 26, pustułka 2, błotniak zbożowy 3. **NER**: perkozek 9, czapla siwa 7, gęś zbożowa 103, gęgawa 32, krzyżówka 886, łabędź niemy 70, jastrząb 2, myszołów 15, pustułka 2, błotniak zbożowy 1. **PILICA**: perkozek 6, czapla siwa 22, łabędź niemy 108, łabędź krzykliwy 1, krzyżówka 836, cyraneczka 4, głowienka 3, czernica 1, gągoł 20, nurogęś 2, bielaczek 2, łyska 84, śmieszka 1, zimorodek 5, jastrząb 1, myszołów 7, krogulec 1, srokosz 1. **GRABIA**: czapla siwa 5, łabędź niemy 68, krzyżówka 139, cyraneczka 1, zimorodek 8, myszołów 9. WIDAWKA: czapla siwa 6, łabędź niemy 55, krzyżówka 368, zimorodek 7, jastrząb 1, myszołów 4, kokoszka 1. **ZBIORNIK JEZIORSKO**: czapla siwa 12, gęś zbożowa 85, gęgawa 4, gęś białoczelna 12, gęsi nierozpoznane 6812, krzyżówka 2991, gągoł 21, nurogęś 84, bielaczek 8, łyska 1, smieszka 4, mewa srebrzysta 144, mewa pospolita 2, bielik 2. **ZBIORNIKI KOPALNI I ELEKTROWNI BEŁCHATÓW**: perkozek 46, czapla siwa 1, łabędź niemy 17, krzyżówka 1076, cyraneczka 16, głowienka 4, czernica 46, gągoł 11, bielaczek 5, łyska 53, mewa pospolita 3, zimorodek 2. Najciekawszą obserwacją była obserwacja pluszcza na Warcie (odcinek 118) niedaleko wsi Toporów 18-ego stycznia.

Organizatorzy liczenia zimowego serdecznie dziękują wszystkim uczestnikom i zachęcają do udziału w przyszłym roku.

Płazy i gady Polski środkowej - dane z lat 1980-1998

Piotr Zieliński, Janusz Hejduk

Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, Uniwersytet Łódzki
ul. Banacha 12/16 90-237 Łódź

Niniejszy, 5 raport dotyczący Atlasu Herpetofauny Polski Środkowej zawiera bieżące informacje o stopniu zaawansowania prac terenowych. Opracowanie to ma charakter jedynie roboczy i przedstawia w formie sumarycznej dane uzyskane dla lat 1980 - 1998. Adresujemy je do wszystkich współpracujących z nami osób.

Obszar, z którego zbieraliśmy informacje obejmuje w przybliżeniu rejon ograniczony: od północy pradoliną warszawsko-berlińską; od wschodu dolinami Rawki i Pilicy; od południa Wzgórzami Radomszczańskimi i Wyżyną Wieluńską; od zachodu doliną Warty. Geograficznie obszar ten leży między 51°00' i 52°15' szerokości geograficznej północnej, a 18°20' i 20°20' długości geograficznej wschodniej (Rys.1). Obszar ten podzielono - w oparciu o siatkę geograficzną - na 180 pól atlasowych. Pola te wynikają z podziału map kartograficznych 1:100 000 Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, opracowanych w 1981 roku w Państwowym Przedsiębiorstwie Geodezyjno-Kartograficznym, na mniejsze pola atlasowe. Każdy arkusz mapy o wymiarach 20' (pionowo) na 30' (poziomo) tj. ok. 37 km x 35 km stanowi na Rys.1 jedno duże pole (zaznaczone grubszymi liniami). Na przykład duże pole z Łodzią ma numer 84-06-3. Jest to jednocześnie numer arkusza mapy 1:100 000. Każde duże pole zostało następnie podzielone na 12 mniejszych pól, o wymiarach 5' (pionowo) i 10' (poziomo) i powierzchni ok. 108 km^2, zwanych dalej polami atlasowymi. Każde z tych pól atlasowych ma nadany kod. I tak pole ze Zgierzem będzie miało kod (numer) E7, wynikający z oznaczeń brzegowych całego terenu badań. Ponadto, w celu weryfikacji miejsca, każdemu polu atlasowemu przypisano miejscowość kluczową. Zwykle jest to największa miejscowość w polu, lub też jest to miejscowość położona centralnie w polu atlasowym, przez co możliwa jest jednoznaczna identyfikacja tej miejscowości i numeru pola.

Jako aktualne uznano dane zebrane w latach 1980-1998. Informacje były wpisywane przez obserwatorów na karty herpetofauny, weryfikowane przez nas pod kątem wiarygodności oznaczenia, a następnie nanoszone na siatkę pól atlasowych danego gatunku. Rozmieszczenie wszystkich gatunków przedstawiono na rysunkach z siatką pól atlasowych (Rys. 2-8).

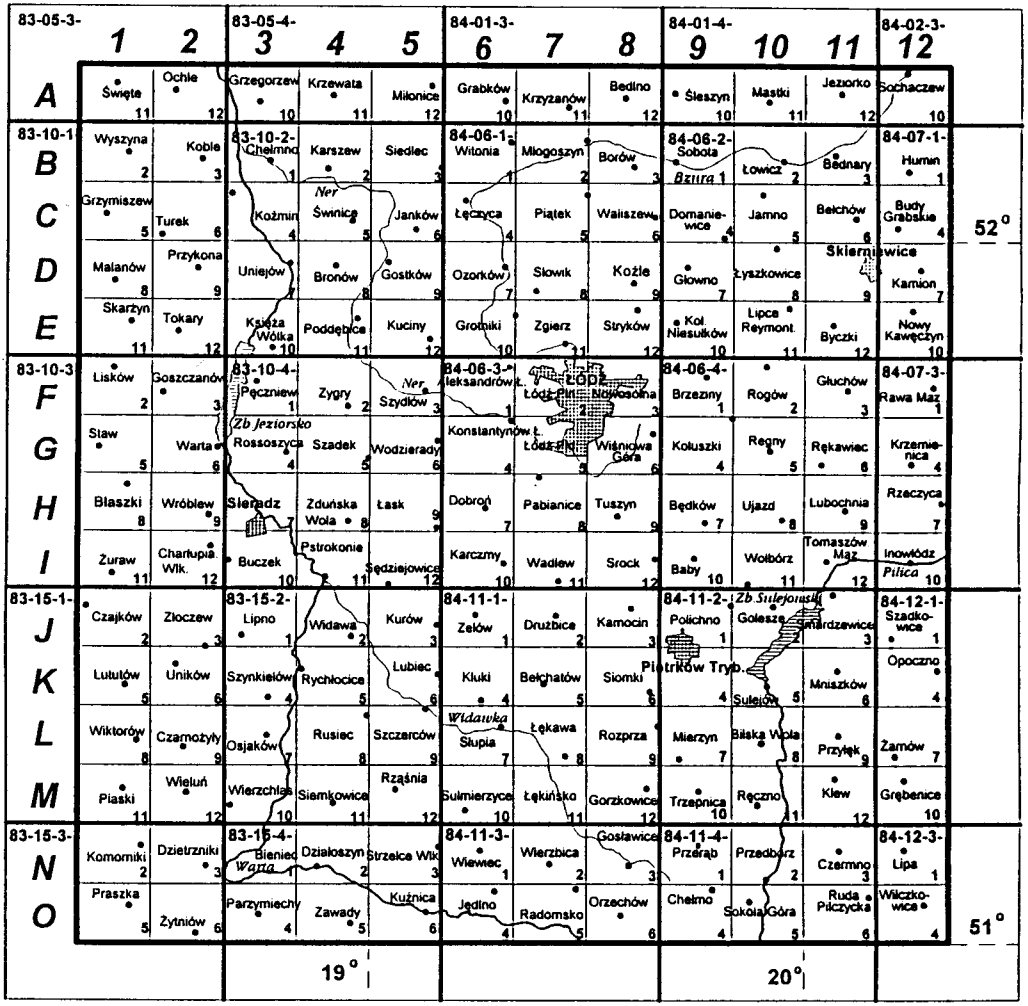

Rys. 1. Mapa terenu badań z naniesionymi polami atlasowymi i miejscowościami kluczowymi.

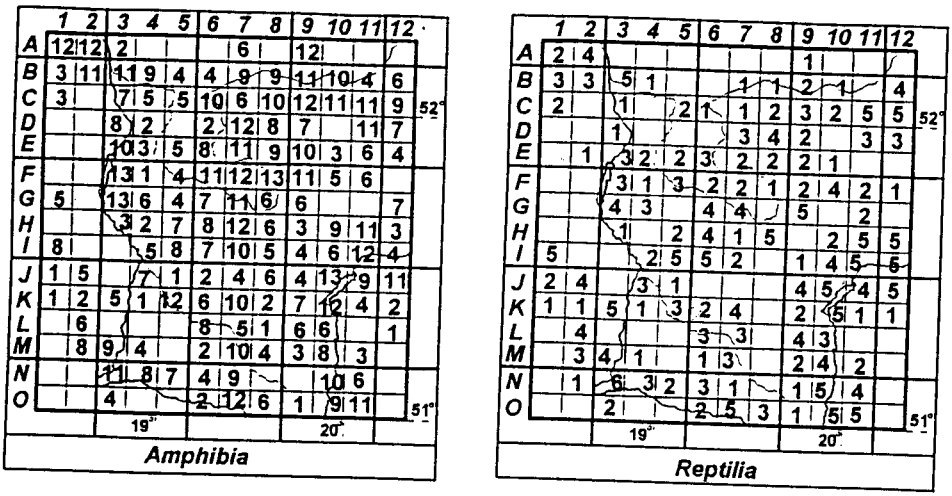

Rys. 2. Liczba stwierdzonych gatunków płazów (z lewej) i gadów (z prawej) w poszczególnych polach atlasowych. W tle sieć rzeczna.

WYNIKI

Dane atlasowe do końca 1998 roku dostarczyło 88 osób. W sumie udało się zebrać 1924 informacje o płazach i 590 informacji o gadach - razem 2514. W 1998 roku zebrano 322 informacje o płazach i 98 o gadach Polski środkowej. Szczególnie dużo cennych informacji napłynęło z okolic Tomaszowa Mazowieckiego (Jerzy Sosnowski) i Koła (Marek Nejman). Zgromadzone materiały są wynikiem pracy szerokiego grona osób. Listę współpracowników wraz z inicjałami i łączną liczbą zebranych informacji przedstawia poniższy wykaz.

(ABAŁ)	Agnieszka Bała	5
(ADAN)	Adam Danielak	2
(AFRA)	Anna Frankiewicz	16
(AGĘG)	Andrzej Gęgotek	40
(AKLI)	Andrzej Klimkowski	60
(ATRA)	Anna Traut	5
(AWOJ)	Arkadiusz Wojcieszek	6
(BLA)	Blazuk	29
(BBAR)	Bogusław Bartos	12
(BEFE)	Barbara Efenberger	1
(BKOW)	Bogdan Kowalski	2
(BNOW)	Barbara Nowak	2
(BSOS)	Bogusław Soszyński	20
(CWAT)	Cezary Watała	3

(DHEJ)	Dorota Hejduk	11
(DJĘD)	Dariusz Jędrasiak	3
(DKNA)	Dariusz Knapik	10
(DŁUS)	Dorota Łuszczyńska	1
(DMAJ)	Daniel Majewski	2
(DPIE)	Dorota Pietrzak	115
(EMAC)	Ewa Maciejewska	41
(GJUS)	Grzegorz Juszczak	11
(GRAD)	Grzegorz Radzicki	28
(GTOŃ)	Grzegorz Tończyk	14
(GZIĘ)	Grzegorz Zięba	17
(HAND)	Hieronim Andrzejewski	1
(IMIC)	Iwona Michalak	2
(JDYM)	Jacek Dymitrowicz	87
(JHEJ)	Janusz Hejduk	353
(JMAR)	Janusz Markowski	46
(JMAT)	Joanna Matusiak	65
(JSOS)	Jerzy Sosnowski	80
(JSZY)	Jakub Szymański	10
(JWAW)	Jarosław Wawrzyniak	1
(KADA)	Krzysztof Adamus	8
(KGAR)	Krzysztof Gara	12
(KKUR)	Krzysztof Kurowski	1
(KSOK)	Krzysztof Sokalski	22
(KWAT)	Katarzyna Watała	5
(KWIT)	Katarzyna Witeska	3
(LKUC)	Leszek Kucharski	4
(LMAR)	Lidia Marszał	44
(MCIE)	Michał Ciepłucha	63
(MCZY)	Maciej Czyżykowski	11
(MGLU)	Mariusz Glubowski	30
(MGŁO)	Marta Głowińska	18
(MGRA)	Michał Grabowski	10
(MGRU)	Mieczysław Gruszka	7
(MJAN)	Magdalena Janiszewska	9
(MJAS)	Michał Jasiński	57
(MKAR)	Małgorzata Karczewska	2
(MKAŹ)	Marcin Kaźmierczak	26
(MKOC)	Marcin Kociniak	76
(MKUR)	Magdalena Kurczewska	24
(MNEJ)	Marek Nejman	172
(MNOW)	Mirosław Nowicki	11
(MOLE)	Małgorzata Olejniczak	1

(MPRZ)	Mirosław Przybylski	1
(MRYD)	Maciej Rydzyński	12
(MSTO)	Michał Stopczyński	125
(MSTR)	Marek Strzałka	41
(MTRO)	Marek Trojak	133
(MUS)	Marian Us	11
(MWĘŻ)	Marcin Wężyk	110
(OLS)	Olszycki	5
(PGAS)	Piotr Gaszyński	1
(PSOS)	Piotr Sosnowski	4
(PZIE)	Piotr Zieliński	358
(RBAR)	Rafał Bargiel	2
(RJAR)	Radosław Jaros	18
(RJAS)	Radomir Jaskuła	7
(RPĘD)	Roman Pędziwiatr	9
(RSĄS)	Ryszard Sąsiadek	3
(RWŁO)	Radosław Włodarczyk	3
(RWOJ)	Ryszard Wojciechowski	47
(SGŁU)	Sławomir Głuszek	32
(SGÓR)	Sławomir Góral	11
(SMIE)	Sławomir Mielczarek	16
(SMIL)	Szymon Milczarek	2
(TJAN)	Tomasz Janiszewski	36
(TKAL)	Tomasz Kaleta	20
(TKAM)	Tomasz Kamiński	2
(TKUR)	Tadeusz Kurzac	68
(TOSI)	Tadeusz Osicki	42
(TSTO)	Tomasz Stoszek	72
(WGRO)	Władysław Grochala	1
(ZKOŁ)	Zbigniew Kołudzki	53
(ZTRA)	Zbigniew Tracz	2
(ZWOJ)	Zbigniew Wojciechowski	117

Płazy

Informacje dotyczące płazów pochodzą w sumie ze 137 (76%) pól. Na 18 gatunków płazów występujących w Polsce, w Polsce środkowej udało się stwierdzić występowanie 13 gatunków (Rys. 2-6), w tym jednego mieszańca - żabę wodną. W roku 1998 najwięcej nowych informacji tj. informacji dotyczących pól, gdzie wcześniej danego gatunku nie stwierdzono, dotyczyło: kumaka nizinnego (12), żaby jeziorkowej (11), żaby wodnej (10), ropuchy szarej (9), żaby trawnej (9), ropuchy zielonej (9), grzebiuszki ziemnej (9), żaby moczarowej (7), rzekotki drzewnej (7),

traszki zwyczajnej (7), następnie traszki grzebieniastej (3), paskówki (3) i żaby śmieszki (3).

Poniższe zestawienie przedstawia wykaz stwierdzonych gatunków płazów oraz inicjały osób, które dostarczyły informacji:

Traszka grzebieniasta (*Triturus cristatus*): AKLI, DKNA, JHEJ, JMAR, JMAT, JDYM, JSOS, KGAR, MGRA, MJAN, MJAS, MNEJ, MRYD, MSTO, MSTR, MTRO, PZIE, RBAR, RWOJ, SGŁU, SMIE, TJAN, TKUR, TOSI, ZWOJ;
Traszka zwyczajna (*Triturus vulgaris*): ABAŁ, ADAN, AGĘG, AKLI, AWOJ, BLA, DHEJ, DKNA, GZIĘ, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, KADA, KGAR, KSOK, LMAR, MCIE, MCZY, MGLU, MGRA, MJAN, MJAS, MKAR, MKAŻ, MKOC, MNEJ, MNOW, MSTO, MSTR, MTRO, MWĘŻ, OLS, PSOS, PZIE, RJAS, RWOJ, SGŁU, SMIE, TJAN, TKAL, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;

Kumak nizinny (*Bombina bombina*): ABAŁ, AGĘG, AKLI, BLA, BBAR, DKNA, DPIE, EMAC, GTOŃ, GZIĘ, IMIC, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, KADA, KWAT, KWIT, LMAR, MCIE, MGLU, MGRA, MJAN, MJAS, MKOC, MNEJ, MSTO, MSTR, MTRO, MWĘŻ, PZIE, RJAS, RPĘD, RWOJ, SMIE, TJAN, TKAL, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;

Grzebiuszka ziemna (*Pelobates fuscus*): AFRA, AKLI, AWOJ, BBAR, DHEJ, DMAJ, DPIE, EMAC, DKNA, GJUS, GRAD, GTOŃ, IMIC, JDYM, JHEJ, JMAR, JSOS, KSOK, KWAT, LMAR, MCIE, MGŁO, MGRA, MJAS, MKAŻ, MKOC, MNEJ, MPRZ, MSTO, MSTR, MTRO, MWĘŻ, PZIE, PGAS, RBAR, RJAR, RWŁO, RWOJ, SGŁU, SGÓR, TJAN, TKUR, TOSI, ZWOJ;

Ropucha szara (*Bufo bufo*): ABAŁ, AGĘG, AKLI, BLA, BBAR, BSOS, DKNA, DPIE, EMAC, GJUS, GRAD, GTOŃ, GZIĘ, HAND, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, KADA, KGAR, KSOK, KWAT, LMAR, MCIE, MCZY, MGLU, MGŁO, MGRA, MJAS, MKAŻ, MKOC, MKUR, MNEJ, MNOW, MSTO, MSTR, MTRO, MUS, MWĘŻ, OLS, PSOS, PZIE, RJAR, EMAC, RWOJ, SGŁU, SGÓR, SMIE, TJAN, TKAL, TKUR, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;
Ropucha zielona (*Bufo viridis*): AFRA, AGĘG, AKLI, BLA, BSOS, CWAT, DHEJ, DKNA, DPIE, GJUS, GRAD, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, KADA, KGAR, KSOK, KWIT, MCIE, MCZY, MGLU, MGRA, MJAS, MKOC, MNEJ, MNOW, MSTO, MSTR, MTRO, MWĘŻ,

PZIE, RJAS, RPĘD, RWŁO, SGŁU, SGÓR, TJAN, TKAL, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;

Paskówka (*Bufo calamita*): AFRA, AGĘG, AKLI, BSOS, CWAT, DKNA, DPIE, GJUS, JDYM, JHEJ, JMAR, JSOS, KADA, MJAS, MTRO, MUS, PZIE, RJAS, RPĘD, SGŁU, SGÓR, TJAN, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;

Rzekotka drzewna (*Hyla arborea*): AFRA, AGĘG, AKLI, AWOJ, BLA, BSOS, DHEJ, DKNA, DPIE, GJUS, GTOŃ, GZIĘ, JDYM, JHEJ, KKUR, JMAR, JMAT, JSOS, JSZY, JWAW, KADA, KSOK, LKUC, LMAR, MCIE, MCZY, MGLU, MJAS, MKAŻ, MKOC, MNEJ, MOLE, MRYD, MSTO, MSTR, MTRO, MUS, MWĘŻ, OLS, PSOS, PZIE, RJAS, RPĘD, RWOJ, SGŁU, SGÓR, TJAN, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ,

Żaba moczarowa (*Rana arvalis*): ABAŁ, AFRA, AGĘG, AKLI, BLA, BBAR, BSOS, DHEJ, DKNA, DPIE, EMAC, GJUS, GRAD, GTOŃ, GZIĘ, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, JSZY, KGAR, KSOK, KWAT, LMAR, MCIE, MGLU, MGŁO, MJAN, MJAS, MKAŻ, MKOC, MKUR, MNEJ, MSTO, MSTR, MTRO, MUS, MWĘŻ, OLS, PZIE, RJAS, RJAR, RWOJ, SGŁU, SGÓR, SMIE, TJAN, TKAL, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;

Żaba trawna (*Rana temporaria*): AFRA, AGĘG, AKLI, BLA, BBAR, BSOS, DHEJ, DŁUS, DPIE, EMAC, GJUS, GRAD, GZIĘ, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, JSZY, KSOK, KWAT, LMAR, MCIE, MGLU, MGŁO, MGRA, MJAS, MKAŻ, MKOC, MKUR, MNEJ, MNOW, MSTO, MSTR, MTRO, MUS, MWĘŻ, PZIE, RJAR, RWOJ, SGÓR, SGŁU, SMIE, TJAN, TKAL, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;

Żaba śmieszka (*Rana ridibunda*): AGĘG, BLA, DPIE, EMAC, JHEJ, JMAR, JMAT, LMAR, JSOS, MCIE, MGŁO, MJAS, MNEJ, MSTR, PZIE, RJAR, TKUR, ZWOJ;

Żaba jeziorkowa (*Rana lessonae*): AKLI, BLA, DHEJ, DPIE, EMAC, GJUS, JHEJ, JMAT, LMAR, JSOS, MCIE, MGLU, MGŁO, MJAN, MJAS, MKAŻ, MKOC, MNEJ, MSTO, MSTR, MTRO, MWĘŻ, PZIE, RJAR, RWOJ, SGÓR, SGŁU, TJAN, TKUR, ZKOŁ, ZWOJ;

Żaba wodna (*Rana* kl. *esculenta*): ABAŁ, AFRA, BLA, DHEJ, DKNA, DPIE, EMAC, GJUS, JHEJ, JMAT, JSOS, KSOK, LMAR, MJAS, ~~MCIE~~, MKOC, MNEJ, MSTO, MSTR, MTRO, MWĘŻ, OLS, PZIE, RWOJ, SGÓR, SMIE, TJAN, TKAL, TKUR, ZKOŁ, ZWOJ;

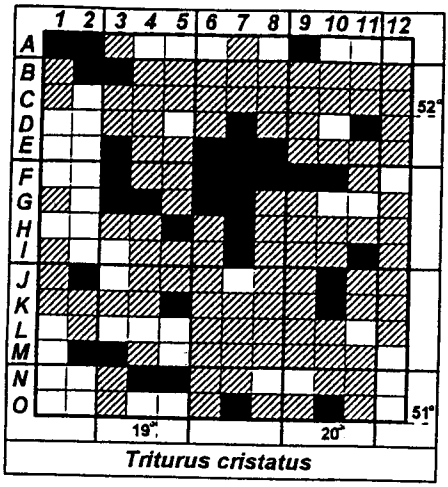

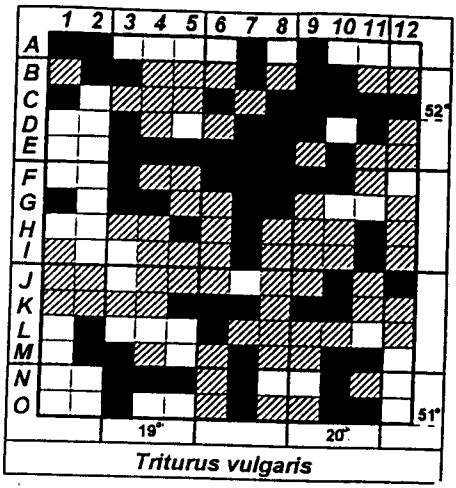

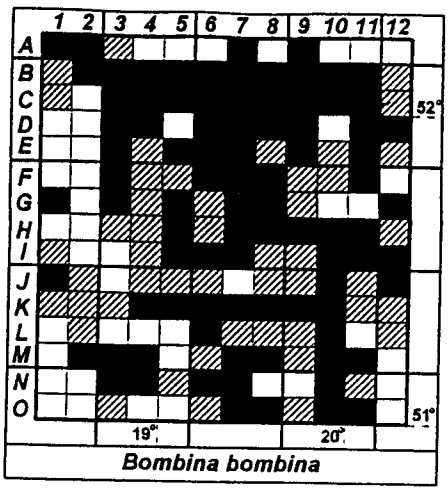

- pole nie badane w latach 1980 -1998
- pole, w którym nie stwierdzono gatunku w latach 1980 -1998
- pole, w którym stwierdzono gatunek w latach 1980 -1998

Rys. 3. Stwierdzenia traszki grzebieniastej, zwyczajnej oraz kumaka nizinnego w Polsce środkowej.

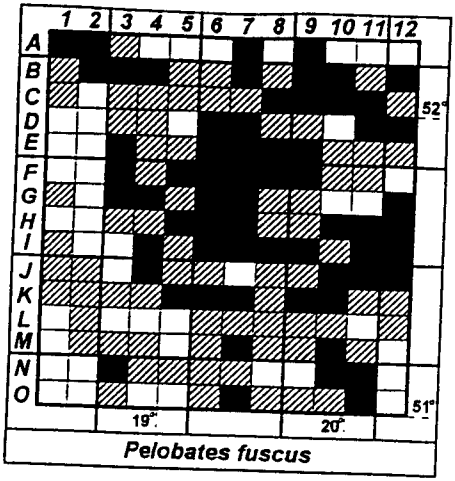

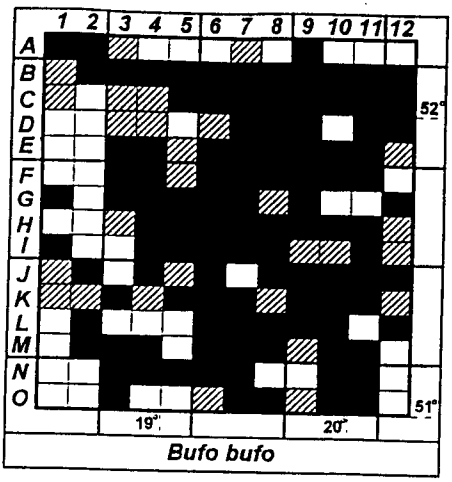

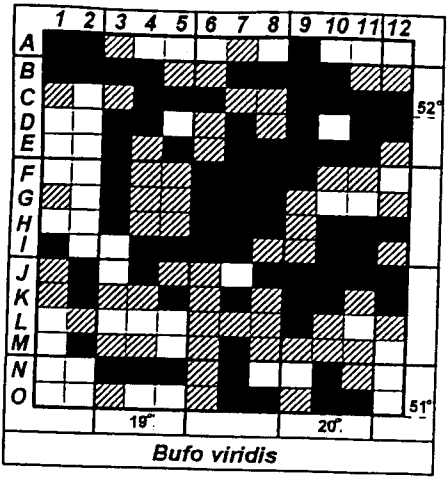

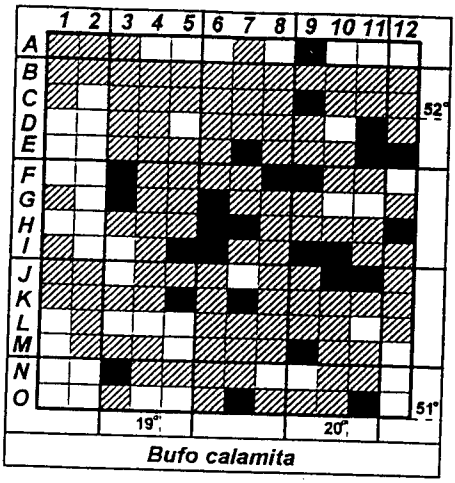

Rys. 4. Stwierdzenia grzebiuszki ziemnej, ropuchy szarej, zielonej oraz paskówki w Polsce środkowej. Oznaczenia jak na Rys. 3.

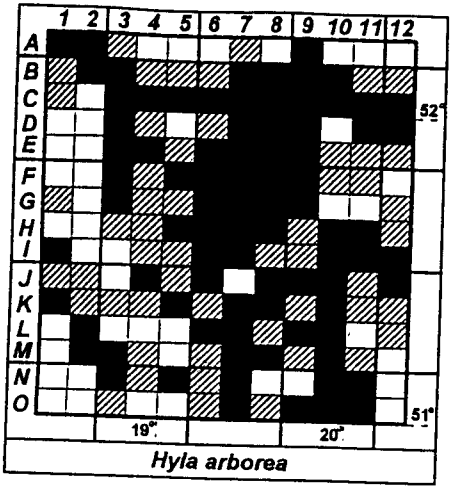

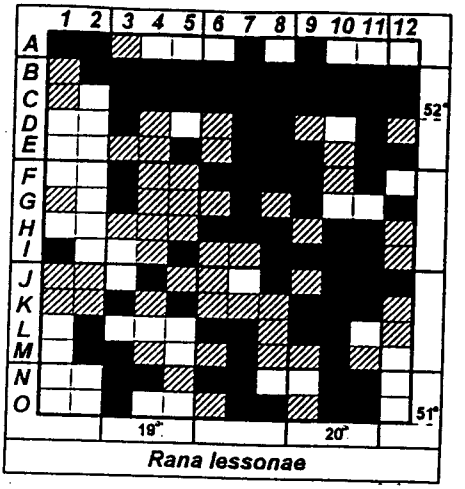

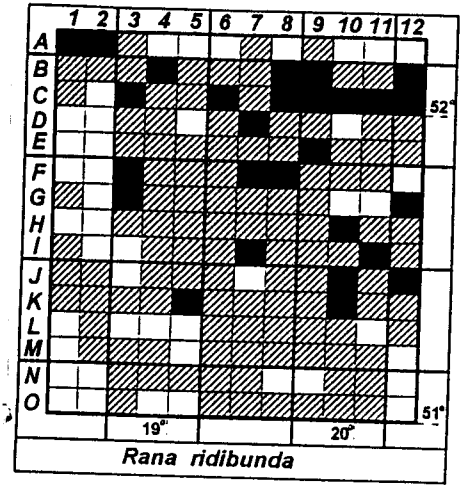

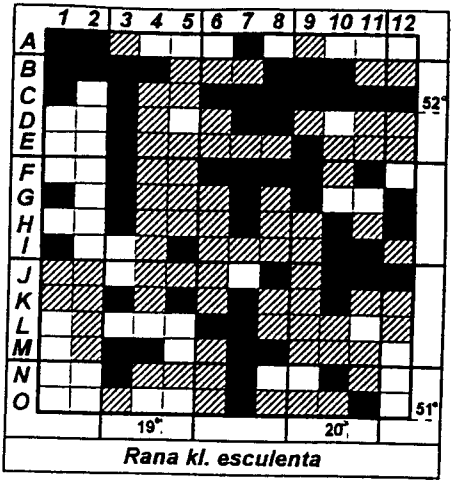

Rys. 5. Stwierdzenia rzekotki drzewnej, żaby jeziorkowej, śmieszki i wodnej w Polsce środkowej. Oznaczenia jak na Rys.3.

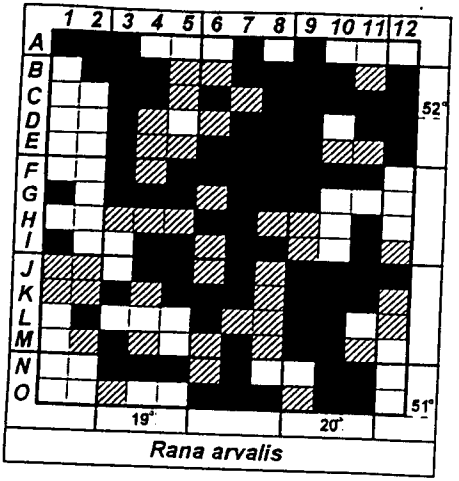

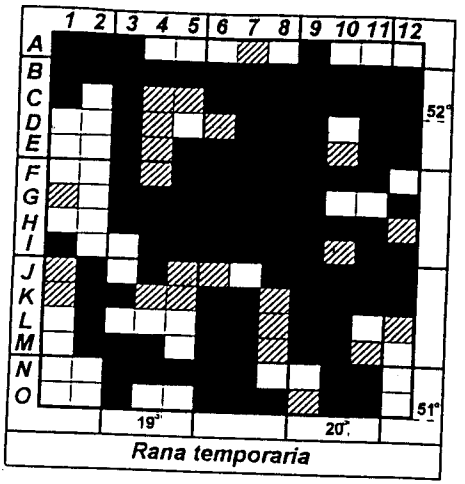

Rys. 6. Stwierdzenia żaby moczarowej i trawnej w Polsce środkowej. Oznaczenia jak na Rys. 3.

Gady - Informacje dotyczące gadów pochodzą w sumie z 118 (66%) pól. W Polsce środkowej stwierdzono występowanie 6 gatunków (Rys. 7, 8). W roku 1998 najwięcej nowych informacji dotyczyło jaszczurki zwinki (10), padalca zwyczajnego (10), następnie żmii zygzakowatej (7), zaskrońca zwyczajnego (9), jaszczurki żyworodnej (4) i gniewosza plamistego (1). Najbardziej interesujące jest znalezienie nowego stanowiska gniewosza plamistego na Wysoczyźnie Złoczewskiej oraz kolejne doniesienia o znalezieniu żółwia błotnego w dolinie Neru przed Dąbiem, w dolinie Pilicy oraz w polu G11 na południe od Głuchowa. Niestety obserwacje te nadal nie wskazują niezbicie na choćby jedno czynne stanowisko żółwia błotnego.

Poniższe zestawienie przedstawia wykaz stwierdzonych gatunków gadów oraz inicjały osób, które dostarczyły informacji:

Żółw błotny (*Emys orbicularis*): JSOS, MNEJ, MRYD, TKUR, TOSI, ZWOJ;

Jaszczurka zwinka (*Lacerta agilis*): AGĘG, BLA, DHEJ, DJĘD, DPIE, EMAC, GRAD, JDYM, JHEJ, JMAR, JSOS, JSZY, KGAR, LMAR, MGLU, MGŁO, MGRA, MGRU, MJAS, MKOC, MKUR, MNEJ, MNOW, MSTO, MSTR, MTRO, MWĘŻ, PSOS, PZIE, RJAR, RJAS, RPĘD, RWOJ, SMIE, TJAN, TKAL, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;

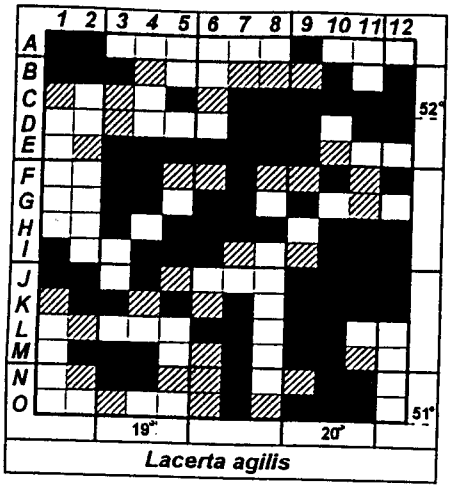

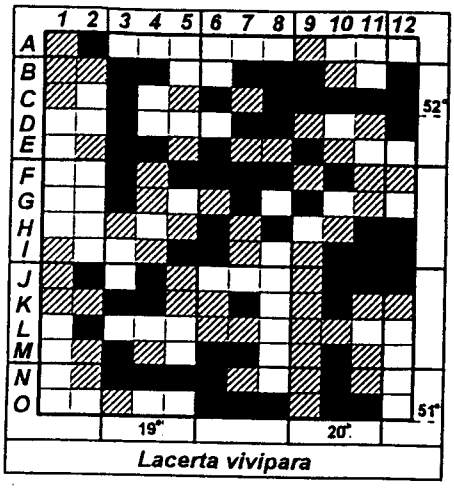

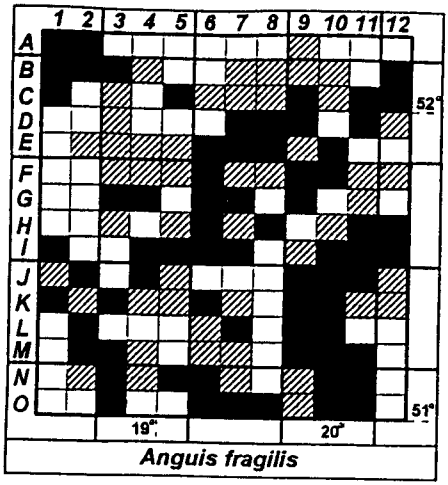

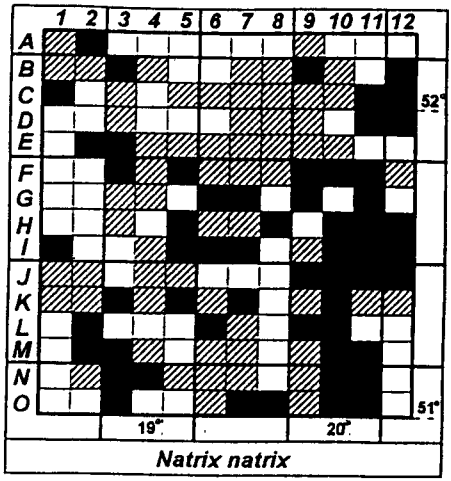

Rys. 7. Stwierdzenia jaszczurki zwinki, żyworodnej, padalca zwyczajnego i zaskrońca zwyczajnego w Polsce środkowej. Oznaczenia jak na Rys. 3.

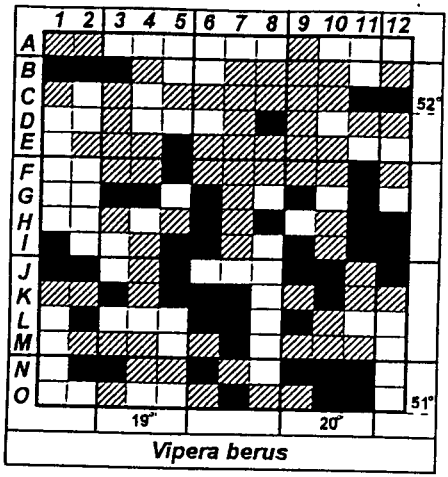

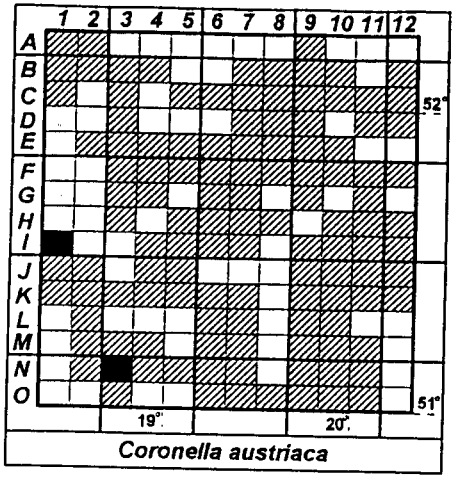

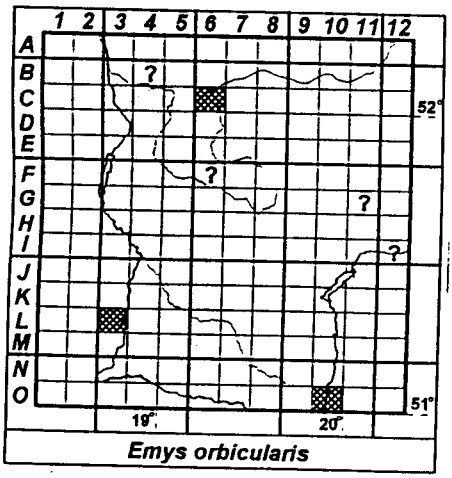

- pole nie badane w latach 1980 -1998
- pole, w którym nie stwierdzono gatunku w latach 1980 -1998
- pole, w którym stwierdzono gatunek w latach 1980 -1998
- pole, w którym stwierdzono żółwia błotnego w latach 1960 -1979

? miejsce znalezienia żółwia błotnego w latach 1980-1998 stanowisko do weryfikacji

Rys. 8. Stwierdzenia żmii zygzakowatej, gniewosza plamistego i żółwia błotnego w Polsce środkowej.

Jaszczurka żyworodna (*Lacerta vivipara*): AFRA, AGĘG, BLA, BSOS, DPIE, EMAC, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, KSOK, MCIE, MGLU, MGŁO, MGRA, MJAS, MNEJ, MSTO, MSTR, MTRO, MUS, MWĘŻ, PZIE, RJAR, RPĘD, RWOJ, TJAN, TKUR, TOSI, TSTO, ZWOJ;
Padalec zwyczajny (*Anguis fragilis*): AGĘG, BLA, BSOS, DJĘD, DMAJ, DPIE, EMAC, GJUS, GRAD, GTOŃ, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, JSZY, KGAR, KSOK, LKUC, MCIE, MGLU, MGRA, MGRU, MSTO, MJAS, MKOC, MKUR, MNEJ, MNOW, MTRO, MWĘŻ, PZIE, RPĘD, RSĄS, RWOJ, SGŁU, SGÓR, TJAN, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZWOJ;
Zaskroniec zwyczajny (*Natrix natrix*): AWOJ, BBAR, BEFE, BSOS, DPIE, EMAC, GJUS, GRAD, GZIĘ, JDYM, JHEJ, JMAR, JMAT, JSOS, JSZY, KADA, LMAR, KSOK, MGŁO, MGRA, MGRU, MKOC, MNEJ, MNOW, MSTR, MTRO, MUS, MWĘŻ, PZIE, RJAR, RSĄS, RWOJ, SGŁU, SGÓR, SMIE, TJAN, TKUR, TOSI, TSTO, ZKOŁ, ZTRA, ZWOJ;

Gniewosz plamisty (*Coronella austriaca*): DPIE, KGAR, MGRU, PZIE, RWOJ;

Żmija zygzakowata (*Vipera berus*): AWOJ, BBAR, BNOW, BSOS, DJĘD, DPIE, GZIĘ, JDYM, JHEJ, JMAR, JSOS, JSZY, KADA, KGAR, KSOK, LKUC, MGRU, MKAR, MTRO, MJAN, MK, MNEJ, MUS, MWĘŻ, MTRO, PZIE, RPĘD, RSĄS, RWOJ, SGŁU, TJAN, TKUR, TOSI, TSTO, WGRO, ZKOŁ, ZTRA, ZWOJ;

Zalecenia na rok 1999

W tym roku powinniśmy zwrócić uwagę przede wszystkim na gatunki rzadkie i bardzo rzadkie w Polsce środkowej tj. na żółwia błotnego, gniewosza plamistego i ropuchę paskówkę. Wykrycie żółwia błotnego podczas jednorazowego wyjazdu jest w praktyce bardzo trudne. Musimy zatem zbierać informacje o tym gatunku od ludności miejscowej lub leśników. Nadal nie mamy niezbitej informacji o czynnym stanowisku tego gatunku. Odnalezione do tej pory żółwie błotne w dolinie Neru, Pilicy i Żelechlinianki moga być jedynie pojedynczymi niedobitkami tego niegdyś szeroko rozprzestrzenionego na niżu gatunku.

Gniewosza plamistego należy szukać na suchych, doświetlonych polanach i porębach, na których licznie występują jaszczurki zwinki. Najlepszą porą dnia na wykrycie gniewosza są godziny od 8^{00} do 11^{00}. Gniewosze często wygrzewają się w tych godzinach i są wtedy łatwe do zauważenia. W godzinach późniejszych gniewosze ukrywają się w norach gryzoni i trudno jest stwierdzić ich obecność.

KARTA HERPETOFAUNY POLSKI ŚRODKOWEJ

imię i nazwisko obserwatora, adres zamieszkania:

Gatunek	Kod pola	Kluczowa miejscowość w polu	Dokładna lokalizacja (np. nazwa wsi, lasu, położenie i nazwa stawu, odległość od drogi lub innych charakt. obiektów)	Data obser-wacji	Podstawa oznaczenia gatunku	Liczba osobni-ków	Opis środowiska (np. wielkość i rodzaj zb. wodnego, rodzaj lasu, łąki, odl. od zabudowań)	Inne uwagi

Wykaz stwierdzonych wcześniej w Polsce środkowej gatunków:

płazy - *traszka grzebieniasta, traszka zwyczajna, kumak nizinny, grzebiuszka ziemna, ropucha szara, ropucha zielona, paskówka, rzekotka drzewna, żaba trawna, żaba moczarowa, żaba śmieszka, żaba jeziorkowa, „żaba wodna"*; (gatunki z „sąsiedztwa": *traszka górska, żaba dalmatyńska)*

gady: *żółw błotny, padalec zwyczajny, jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna, zaskroniec zwyczajny, gniewosz plamisty, żmija zygzakowata.*

Kolejnym gatunkiem, na który powinniśmy zwrócić szczególną uwagę jest paskówka. Nadal nie mamy doniesień o jej występowaniu z doliny Bzury i Neru. Należy sądzić, że ropucha ta występuje częściej, jednak z uwagi na jej głównie nocny tryb życia trudno jest ją wykryć. Najbardziej skuteczną metodą na znalezienie paskówki są nocne kontrole w maju i w czerwcu nastawione na wyszukanie godujących samców - kasety z nagranymi głosami możemy dostarczyć. Można się spodziewać obecności paskówki w pobliżu wszelkiego rodzaju nowych zbiorników wodnych, np. stawów rybnych, oczek wodnych na działkach, a nawet nad okresowymi rozlewiskami z wodą stojącą. Paskówki możemy często znaleźć nie w samym stawie rybnym, lecz w miejscach podsiąkających wodą po drugiej stronie wału.
Samce odzywają się bardzo głośno. Zatem zwykle nie ma potrzeby wchodzenia bezpośrednio na teren obiektu - **pamiętajmy o naszym bezpieczeństwie**. Głosy godowe paskówki (obok rzekotki drzewnej) należą z pewnością do najbardziej charakterystycznych dla krajowej batrachofauny. Głos paskówki można odwzorować jako uporczywie powtarzane *trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr trrrrr*, po czym, po chwili przerwy, następuje powtórzenie powyższego cyklu. W przypadku kłopotów z rozpoznaniem płazów po głosach można je nagrać na kasetę magnetofonową i dostarczyć nam do identyfikacji nagranych gatunków.

Ponadto:
Szczególną uwagę zwracamy na pola nie badane i zbadane słabo (patrz Rys.1 i 2). Przy użyciu siatki czerpakowej poszukujemy traszki grzebieniastej i jej larw.

Dokładnie inwentaryzujemy **miejsca masowego rozrodu płazów** (np. godowiska żaby moczarowej, trawnej, paskówki). Staramy się oszacować liczbę godujących osobników. Lokalizujemy miejsca szczególnie licznego występowania gadów (np. dolina rzeki Rawki w Puszczy Bolimowskiej w przypadku zakrońca).

Pamiętajmy, że dla płazów szczególnie atrakcyjne są niewielkie zbiorniki wodne, położone na otwartej przestrzeni. Obecność ryb w zbiorniku nie sprzyja płazom.

Zapewne część osób zetknie się po raz pierwszy z badaniami herpetofauny w Polsce środkowej. Dla tych osób zamieszczamy instrukcję wypełniania kart atlasowych.

Instrukcja wypełniania kart:

Wpisujemu dane dotyczące wszystkich zaobserwowanych gatunków, nawet tych pospolitych. Potwierdzenie występowania odnotowanego wcześniej w danym polu gatunku też jest ważne i cenne.

Nr pola: Numery (kody) poszczególnych pól przedstawiają wszystkie zamieszczone rysunki. Posługując się Rys.1. ustal numer Twojego pola. Na przykład pole ze Zgierzem będzie miało numer E7. Jeśli mimo to trudno jest Ci ustalić numer pola, nie przejmuj się i wypełnij inne rubryki podając najbliższą największą miejscowość, nazwę gminy itp.

Kluczowa miejscowość w polu: Należy wpisać nazwę kluczowej miejscowości w polu posługując się rysunkiem nr 1. Jeśli nie wiesz jakie są dokładne granice pola, podaj nazwę największej miejscowości położonej najbliżej miejsca obserwacji. Jeśli zamierzasz prowadzić w tym miejscu dalsze obserwacje, zwróć się do nas a przyślemy Ci kopię mapy Twojego pola (skala 1:100000) wraz z jego numerem.

Dokładna lokalizacja: Rubryka dotycząca lokalizacji służy dokładniejszemu umiejscowieniu Twojej obserwacji, gdyż w skali opracowania regionalnego pola o powierzchni ponad 100 km^2 są zbyt duże. Jeśli informacje pochodzą z terenu miast należy podać np. nazwę ulicy, placu, stawu. Jeśli jest to teren pozamiejski, może to być nazwa np. rzeki, żwirowni, stawu, wsi, lasu bądź innego najbliższego obiektu o określonej nazwie. Dokładna lokalizacja jest bardzo istotna szczególnie w odniesieniu do miejsc rozrodu płazów.

Data: Należy podać dzień, miesiąc, rok wg schematu: np. 14.07.94. Jeśli piszesz o obserwacjach dokonanych np. w ubiegłym roku, a nie pamiętasz dokładnej daty, napisz to co pamiętasz np. 08.93 lub nawet tylko rok.

Podstawa oznaczenia: Należy napisać, co było podstawą oznaczenia. Jeśli oznaczenia gatunku dokonano na podstawie skrzeku, kijanek, osobników młodocianych bądź dorosłych, wpisujemy odpowiednie stadium rozwojowe np. skrzek, kijanka, osobnik młodociany, dorosły. Jeśli oznaczenia dokonano na podstawie głosów, koniecznie wpisujemy - głosy. Jeśli znaleźliśmy wylinkę - wpisujemy wylinka. Uwaga! Gatunek wpisujemy tylko jeśli jesteśmy pewni oznaczenia. W przeciwnym razie wpisujemy wyższą kategorię np. żaba brunatna, żaba zielona, jaszczurka, wąż.

Pamiętaj!
- oznaczanie w terenie żab zielonych, szczególnie małych osobników, jest bardzo często wręcz niemożliwe;
- głos ropuchy zielonej jest bardzo podobny do głosu turkucia podjadka. Jedynie w sytuacji gdy znany Ci głos dochodzi znad wody, z pewnej odległości od brzegu, możesz mieć pewność, że jest to ropucha zielona. Jeśli głos dochodzi z brzegu staraj się odnaleźć ropuchę bądź turkucia;
- nie staraj się oznaczać na siłę;
- w przypadku jakichkolwiek wątpliwości z oznaczeniem gatunku skontaktuj się z nami w celu ich wyjaśnienia.

Liczebność obserwowana: Należy wpisać liczebność danego gatunku na podstawie liczby oznaczonych przez nas osobników. Wpisujemy tylko to co widzieliśmy (słyszeliśmy). W przypadku godujących płazów, które łatwo jest policzyć wzrokowo (np. żaba moczarowa, trawna, ropucha szara), bądź też kierując się słuchem (np. rzekotka drzewna, kumak nizinny, grzebiuszka ziemna) powinniśmy podjąć próbę policzenia wszystkich możliwych do stwierdzenia osobników. Nie wolno szacować liczebności np. w oparciu o wielkość danego biotopu.

Opis biotopu: Tu wpisujemy informacje charakteryzujące miejsce znalezienia danego gatunku np. zalana łąka nad Rawką, piwnica budynku mieszkalnego, brzeg stawu rybnego, zbiornik p.poż. w lesie sosnowym. Rubryka ta jest szczególnie ważna w odniesieniu miejsc godowania płazów.

Uwagi: Jest to miejsce na wpisanie wszelkich istotnych Twoim zdaniem uwag dotyczących rubryk wcześniej opisanych.

Uwaga! Prosimy o przesłanie kart Piotrowi Zielińskiemu na adres Katedry Katedry Ekologii i Zoologii Kręgowców UŁ zaraz po zakończeniu prac terenowych. Pozwoli to nam na bieżące opracowywanie zebranych informacji, o czym będziemy Cię oczywiście informować w kolejnych zeszytach *Biuletynu*. Wszelkich informacji dotyczących herpetofauny Polski Środkowej udzielają autorzy tego opracowania (tel. (42) 635-44-33).